

KASB-HUNAR TA'LIMI

Профессиональное образование
Professional education

Ilmiy-uslubiy, amaliy, ma'rifiy jurnal
2023-yil, 2-son

Muassislar:

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi,
Pedagogik innovatsiyalar, professional ta'lim
boshqaruv hamda pedagog kadrlarni qayta
tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti

Bosh muharrir: Z.Y.XUDAYBERDIYEV

Ijrochi direktor: H.SIROJIDDINOV

Tahrir hay'ati:

M.XOLMUXAMEDOV, R.X.JO'RAYEV,
A.Q.JALALOV, A.R.XODJABAYEV,
J.SH.SHOSALIMOV, A.NABIYEV,
A.A.HASANOV, H.SIROJIDDINOV,
K.M.GULYAMOV

Jurnal 2000-yildan nashr etila boshlangan.
O'zbekiston matbuot va axborot agentligida
2007-yil 3-yanvarda qaytadan ro'yxatga olinib,
0109-raqamli guvohnoma berilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar
Mahkamasi huzuridagi Oliy Attestatsiya komissiyasi
tomonidan 2017 yil 29 avgustdagi 241/8 qarori
bilan Pedagogika fanlari bo'yicha dissertatsiyalar
yuzasidan asosiy ilmiy natijalarni chop etishga
tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Manzil: 100095, Toshkent sh., Olmazor tumani
Universitet ko'chasi, 2-uy
Tel.: 90-979-75-89; 94-677-90-32;

E-mail: kasbhunartalimi@mail.ru,
ksbjurnal@inbox.uz.

Nashr uchun mas'ul

H.Sirojiddinov

Sahifalovchi:

I.Sirojiddinov

Tahririyat fikri muallif nuqtai nazariga to'g'ri
kelmasligi mumkin.

Tahririyatga yuborilgan maqolalar tahrir etilmaydi
va egasiga qaytarilmaydi.

Jurnaldan ko'chirib bosilganda "Kasb-hunar ta'limi"
jurnalidan olingani izohlanishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 31.01.2023-yil.
Bichimi 60x84 1/8

Bosma tabog'i 10. Adadi 60 nusxa.
Buyurtma "PROFIEDUPRESS" MChJ
bosmaxonasida chop etildi.

Korxona manzili: Toshkent shahri, Sirg'ali tumani,
Yangi Sirg'ali ko'chasi, 18-uy

МУНДАРИЖА

Akayeva N.M. Ta'lim tizimini isloh etishdagi huquqiy ta'limni o'rni 3
Норкулов Х.Д. Миллий кадриятлар асосида ўсмирларни оилага тай-
ёрлашнинг ўзига хос хусусиятлари 7
Karimov F.X. O'rta yoshdagi 45-60 yoshli erkaklar uchun jismoniy
tayyorgarlikni hisobga olgan holda sog'lomlashtiruvchi mashqlar
jamlanmasini ishlab chiqish 13
Qodirov S.P. Fizika ta'limida zamonaviy axborot texnologiyalaridan
foydalanishning nazariy asoslari 16
Xo'djanov. A.R. Yunon-rum kurashchilarning chidamliligini oshirish
texnikasi va taktikasi 21
Tursunov Q.N., Totliyev O'.X., Tursunova R.Q., Isanova M.G'. Milliy
dastur talablaridan kelib chiqib boshlang'ich ta'limda tenglamalarni
o'rganishga innovatsion yondashuv 25

Dushaboyev H.A. Bo'lajak professional ta'lim o'qituvchilarini
tayyorlashda zamonaviy didaktik vositalaridan foydalanishning o'ziga
xos xususiyatlari 31

Turanazarova N.R. Pisa xalqaro baholash dasturi uchun topshiriqlar
tayyorlashda matnlarining ahamiyati 36
Sultanov R.O., Xurramov A.J. Robototexnika kursini takomillashtirish
(kelajak kasblari bo'yicha mutaxassislar tayyorlash uchun) 40
Мансурова Т.Т. Инглиз ва ўзбек тилларида ёрдамчи сўзларнинг уму-
мий тавсифи ва уларни ўқитиш усуллари 44
Adizova N.B., Jamolova L.I. Interfaol metodlar va ulardan ta'lim
jarayonida foydalanish 48
Adizova N.B., Nazarova M.X., O'ktamova M.A. Boshlang'ich sinf
o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning metodologik
asoslari va ilmiy-nazariy ahamiyati 52
Hasanova S.F. O'zbek o'quv lug'atlarining istiqloq davri taraqqiyoti va
bugungi kundagi holati 56

Kulboyeva D. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining texnologiya fani
asosida kreativlik qobiliyatini shakllantirish 61

Боймуродов А.Х. Таълим жараёнини ташкил этишда индивидуал ён-
дашув 65
Botirova Sh.I., Yo'lchiyeva M.M. Ingliz tilini o'qitishda qo'shiq
materiallaridan foydalanishning nazariy asoslari 70
Сулаймонова З.З., Сулаймонова Т.З. Бўлажак бошланғич синф
ўқитувчиларини маънавий-ахлоқий тарбиялашда касб тайёргарлиги-
ни шакллантириш методикасининг натижавий шакллари 76
Обиджанов У. Бўлажак ўқитувчиларни ўқувчиларни биология фани-
нинг замонавий ютуқлари билан таништиришга тайёрлашда илмий-
лик тамойилидан фойдаланиш 83
Adizova N.B., Boymurodova S.I., To'rayev S.D. Boshlang'ich sinf
"ona tili va o'qish savodxonligi" darsliklaridagi komikslar asosida
o'quvchilarni og'zaki va yozma nutqni shakllantirish 87
Xasanova O.Q. Xatolarni kelib chiqishiga sabab bo'luvchi omillar haqida
ayrim mulohazalar 92
Qodirova S.P. Fizika ta'limida zamonaviy axborot texnologiyalaridan
foydalanishning nazariy asoslari 97
Норқўзиева М.А. Талабаларнинг касбий барқарорлигини шакл-
лантиришда ривожлантирувчи таълим технологияларининг аҳамия-
ти 103
Sattorova M.B. Талабаларнинг касбий барқарорлигини шаклланти-
ришда ривожлантирувчи таълим технологияларининг аҳамияти .. 107
Мадғофурова Д. Фарзанд тарбияси ўзбек оилаларида нажот ва саод-
дат масаласидир 111
Xujanazarova G.G'. Ilmiy-texnik matnlarni tarjima qilish jarayonidagi til
va madaniyat muammolari 116
Eshonqulova Sh.E., Eshonqulov Sh.U. O'quvchilar fikrlash
qobiliyatlarini o'stirishda mashqlar sistemasi va testlar majmualaridan
foydalanish 120
Muxametov A.M. Jismoniy mashg'ulotlar, jamoat sport va salomatlik
tadbirlaridagi yukalamalarni takomillashuvining ilmiy va metodologik
asoslari 129

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING METODOLOGIK ASOSLARI VA ILMIY-NAZARIY AHAMIYATI

ADIZOVA NODIRA BAXTIYOROVNA - BuxDUPI dotsenti,
NAZAROVA MARJONA XODJIYEVNA - BuxDUPI magistranti
O'KTAMOVA MOHINUR ALISHER QIZI - BuxDUPI magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada ijodiylik tushunchasi, rivojlantiruvchi topshiriqlar turlari va vazifalari, ona tili darslarida ijodiylikni rivojlantiruvchi topshiriqlar haqida fikr va mulohazalar yuritilgan.

Tayanch so'zlar: ijodiylik, rivojlantiruvchi topshiriqlar, birinchi sinf ona tili darslari, topshiriqlar, nima uchun sxemasi, birinchi ona tili topshiriqlar, ta'lim, samaradorlik, natija, milliy o'quv dastur, ishlab chiqish.

Аннотация: В данной статье собраны мысли и мнения о понятии креативности, видах и задачах развивающих заданий, а также заданиях, развивающих креативность на занятиях по родному языку.

Ключевые слова: творчество, развивающее задание, уроки родного языка в первом классе, задание, схема почему, первое задание по родному языку, образование, эффективность, результат, национальная учебная программа, развитие.

Abstract: This article contains thoughts and opinions about the concept of creativity, types and tasks of developing tasks, and tasks that develop creativity in native language classes.

Key words: creativity, developmental task, first grade mother tongue lessons, task, why scheme, first mother tongue task, education, efficiency, result, national curriculum, development.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari tomonidan bilimlarni o'zlashtirish sifatini oshirish maktabning eng muhim vazifalaridan biridir. Ko'p o'qituvchilar uni amalga oshirishga o'quvchilarga qo'shimcha ish yuki hisobiga emas, balki o'qitish shakllari va usullarini takomillashtirish hisobiga erishadilar. Ushbu muammoni hal qilishda o'qituvchilar va metodistlar ish jarayonida ijodiy qobiliyatlarni shakllantirish orqali kichik o'quvchilarning bilim olishga qiziqishini rivojlantirishga katta ahamiyat berishadi. O'qishning dastlabki yillarida boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning psixologik xususiyatlari tufayli ularning ijodiy qobiliyatlari faol rivojlanmoqda.

Xususan, rivojlantiruvchi o'quv maqsadlarini hal qilish uchun boshlang'ich

sinf o'qituvchisi A.V.Nikitina quyidagi talablarga javob beradigan tizimda ijodiy faoliyatni muntazam, maqsadga muvofiq rivojlantirish va faollashtirishni tashkil qiladi:

-kognitiv vazifalar disiplinlararasi asosda qurilishi va shaxsning aqliy xususiyatlarini (xotira, diqqat, fikrlash, tasavvur) rivojlanishiga hissa qo'shishi kerak;

- vazifalar ularni taqdim etishning oqilona ketma-ketligini hisobga olgan holda tanlanishi kerak;

- mavjud bilimlarni yangilashga yo'naltirilgan reproduktiv narsalardan, qisman izlanishga yo'naltirilgan, bilim faoliyatining umumlashtirilgan usullarini o'zlashtirishga yo'naltirilgan, so'ngra

aslida ijodiy bo'lganlarga, o'rganilayotgan hodisalarni har xil tomondan ko'rib chiqishga imkon berish;

-kognitiv va ijodiy vazifalar tizimi fikrlashravonligi, aqlning moslashuvchanligi, qiziquvchanligi, farazlarni ilgari surish va rivojlantirish qobiliyatini shakllantirishga olib kelishi kerak.

Bunday vazifalar butun sinfga beriladi. Ular tugagach, faqat muvaffaqiyat baholanadi. Bunday vazifalar baholovchi emas, balki tarbiyaviy va rivojlantiruvchi xususiyatga ega. Darslar old tomondan ancha yuqori tempda o'tkaziladi. E.L.Yakovleva kichik o'quvchilarning ijodiy faolligini oshirishga qaratilgan rivojlanish dasturini ishlab chiqdi va sinovdan o'tkazdi. Ijodiy ishlarning asosiy sharti, uning fikriga ko'ra, bolalar va kattalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni gumanistik psixologiya tamoyillariga muvofiq ravishda tashkil etishdir:

1) Har bir talabaning g'oyasiga qoyil qolish, bolaning birinchi qadamlariga qoyil qolish bilan o'xshashdir:

a) talabaning barcha g'oyalari va javoblarini ijobiy mustahkamlash;

b) xatodan tanish bo'lgan narsaga yangi, kutilmagan ko'rinish uchun imkoniyat sifatida foydalanish;

c) bolalarning barcha bayonotlari va harakatlariga maksimal darajada moslashish.

2) o'zaro ishonch, befoyda, boshqalarni qabul qilish, psixologik xavfsizlik muhitini yaratish.

3) o'z taraqqiyotini mustaqil ravishda boshqarish imkoniyatiga ega bo'lgan holda, qaror qabul qilish va tanlashda mustaqillikni ta'minlash.

S.N.Chistyakova guruh hamkorligini tashkil etish orqali maktab o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish dasturini ishlab chiqdi.

Boshlang'ich maktab o'qituvchisi O.V.Kubasova maktab o'quv materiallari bo'yicha tasavvur va ijodiy fikrlashni rivojlantirish va ularni rus tilini o'qitish jarayonida foydalanish uchun o'yinlar va mashqlarni moslashtirish, yosh o'quvchilarning ijodiy faolligini oshirish uchun darslarning imkoniyatlaridan foydalanadi:

-turli xil insho turlari, taqdimotlar, ijodiy diktantlar;

-qurilish (jumlalarini qurish, og'zaki rasm chizish, sxemalar bo'yicha rejalar, so'zlar va jumlarlar tuzish);

-jadvallar, diagrammalar tuzish;

-so'z yasash usullarini "kashf etish";

-har qanday taxminni isbotlash uchun adabiy asarlarni tahlil qilish;

-takliflarni tarqatish;

-hikoyalar uchun oxirlar bilan kelishish;

-shablonlar yordamida rasmlarni chizish;

-bolalar ijodining natijalaridan foydalaniladigan gazeta, jurnallarni nashr etish (eslatmalar, intervyular, sharhlar, insholar, she'rlar, ertaklar, rasmlar, rebuslar, boshqotirmalar, krossvordlar va boshqalar);

-adabiy asarlar uchun filmlar yaratish; Suratlarini sahnalashtirish, dramatizatsiya, "animatsiya";

-xarakteristikalarini tanlash (tabassum, yurish va hokazo nima bo'lishi mumkin);

-harflarning vizual, tovushli, mazali tasvirlarini yaratish;

-sinonimlarni, antonimlarni tanlash;

-frazologik burilishlarni o'rganish.

Kichik maktab o'quvchilarining ijodiy faolligini oshirishning amaliy tajribasini tahlil qilish natijasida, birinchi navbatda, ushbu muammoning o'qituvchilar uchun ahamiyati, psixologlar va metodistlarning unga qiziqishi;

-ikkinchidan, ushbu masala bo'yicha

ilmiy-uslubiy adabiyotlarda va davriy nashrlarda taqdim etilgan dasturlar, kurslar, qator vazifalar ishlab chiqilgan va sinovdan o'tgan;

-uchinchidan, o'qituvchilarning ushbu masala bo'yicha psixologik-pedagogik kompetensiyasining pastligi;

-to'rtinchidan, ushbu yo'nalishdagi ishlarning texnikasi, vositalari, shakllarini bilmaslik sababli kichik maktab o'quvchilarining ijodiy faolligini oshirish bo'yicha tizimli, maqsadga muvofiq ishlarning etishmasligi va natijada, boshlang'ich maktab o'quvchilarining ijodiy faoliyati rivojlanishining past darajalari.

Ta'lim jarayonida olib borilayotgan barcha izlanishlar kelajak avlodni yetuk kadr bo'lib yetishishlari uchun xizmat qiladi. Bugungi kunda o'qituvchilardan yoshlarga bilim berishda bilim, ko'nikma, malakani o'zi kamlik qilishi va o'qituvchilardan bundanda ko'proq tirishqoqlik va mas'uliyat bilan ish olib borishlari talab qilinib kelinmoqda. Men shu izlanishlarim davomida o'quvchilarni ijodiy qobiliyatini rivojlantirishda ularni ruhiy kechinmalari ya'ni psixologik jihatdan yondashish muhim ekanligini isbotlashga harakat qildim. Yoshlarni qiziqishlarini bilishimiz eng asosiy ustuvor yo'nalishimiz bo'lmog'i lozim. Yurtimizda yosh avlodga berilayotgan keng ko'lamlı imkoniyatlardan foydalangan holda biz bo'lajak o'qituvchilar o'zo'quvchilarimizning ijodiy qobiliyatlarini birinchi o'ringa qo'ygan holda ish olib bormog'imiz lozim. Yoshlar yurt tayanchi deb yurtboshimiz bejizga aytmaydilar. Demak biz yoshlar har tomonlama bizdan yosh avlod va hattoki kattalarga ham o'rnak bo'la olmog'imiz lozim.

Boshlang'ich maktab o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish jarayoni muvaffaqiyatli bo'lishi uchun o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini

rivojlantirish darajalari to'g'risida bilimlar zarur, chunki ijod turlarini tanlash talaba darajasiga bog'liq bo'lishi kerak. Shu maqsadda diagnostika qo'llaniladi, turli xil tadqiqot usullari (o'lchov vositalari) yordamida amalga oshiriladi. Tadqiqot ma'lum mezonlarga muvofiq amalga oshiriladi. Ushbu tadqiqotning vazifalaridan biri boshlang'ich maktab o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish darajasini o'lchash mezonlari, ko'rsatkichlari va vositalarini aniqlash edi. "Ijodiy qobiliyatlar" atamasini tushunchaga asoslanib, talabaning o'ziga xos tarzda, qutidan tashqarida fikr yuritishga, mustaqil ravishda izlashga va qaror qabul qilishga, bilimga qiziqish bildirishga, talabaga noma'lum yangi narsalarni kashf etish istagini taxmin qiladi. boshlang'ich maktab o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish darajasining quyidagi mezonlari:

1. Kognitiv mezon, uning yordamida yosh o'quvchilarning ijodkorlik va ijodiy qobiliyatlar haqidagi bilimlari, g'oyalari, ijodiy vazifalarning mohiyatini anglash aniqlanadi.

2. Motivatsion - ehtiyojga asoslangan mezon - o'quvchining o'zini ijodkor shaxs sifatida ko'rsatishga intilishini, o'quv vazifalarining ijodiy turlariga qiziqishning mavjudligini tavsiflaydi.

3. Faoliyat mezonlari - dastlab ijodiy xarakterdagi vazifalarni bajarish, o'quvchilarning ijodiy tasavvurlarini faollashtirish, o'ylash jarayonini ramziy ma'noda tashqarida amalga oshirish qobiliyatini ochib beradi.

Ta'lim jarayonida olib borilayotgan barcha izlanishlar kelajak avlodni yetuk kadr bo'lib yetishishlari uchun xizmat qiladi. Bugungi kunda o'qituvchilardan yoshlarga bilim berishda bilim ko'nikma malakani o'zi kamlik qilishi va o'qituvchilardan bundanda

ko'proq tirishqoqlik va mas'uliyat bilan ish olib borishlari talab qilinib kelinmoqda. Men shu izlanishlarim davomida o'quvchilarni ijodiy qobiliyatini rivojlantirishda ularni ruhiy kechinmalari yani psixologik jihatdan yondoshish muhim ekanligini isbotlashga harakat qildim. Yoshlarni qiziqishlarini bilishimiz eng asosiy ustuvor yo'nalishimiz bo'lmog'i lozim. Yurtimizda yosh avlodga berilayotgan keng ko'lamli imkoniyatlardan foydalangan holda biz bo'lajak o'qtuvchilar o'zo'quvchilarimizning ijodiy qobiliyatlarini birinchi o'ringa qo'ygan holda ish olib bormog'imiz lozim. Yoshlar yurt tayanchi deb yurtboshimiz bejizga aytmaydilar. Demak, biz yoshlar har tomonlama bizdan yosh avlod va hattoki kattalarga ham o'rnak bo'la olmog'imiz lozim. Qobiliyat va istedodlarni aniqlash inson uchun doimiy ravishda hayot tomonidan belgilanadi. Insoniyatning turli davrlarida odamlarning tabiati qobiliyati va qobiliyat haqidagi g'oyalarga qarab har xil munosabatda

bo'lishgan. Hozirgi vaqtda ilmiy va texnik taraqqiyot davrida zamonaviy bolalar o'zlarining xotiralarida juda ko'p narsalarni saqlashlari kerak. Bundan tashqari ota-onalar o'z farzandlarining har tomonlama rivojlanganligini ko'rishni hohlashadi va bir vaqtning o'zida bir nechta aylana yoki bo'limlarda yozib olishga harakat qilishadi. Ba'zan ularning yosh beqaror psixikasi bunday yuklarga dosh berolmaydi. Ba'zan bu hissiy tushkunlik bolalarni psixologik siqilishiga sababchi bo'ladi. Men o'z maqolamda barcha sohalarda ham qobiliyat va istedod kabi hodisalarning tizilishini o'rganishga bag'ishlangan adabiyotlardan foydalandim. Menimcha, qobiliyatlar-bu ma'lum bir faoliyat turini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun subyektiv shartlar bo'lgan individual xususiyatlar hisoblanadi. Insonni qiynaydigan bir savol bor men kim bo'lmoqchiman degan savoldir. Bu savolga javob ham asli o'zimizda ya'ni hammasi qobiliyatimizga borib taqaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Адизов Б.Р. Бошланғич таълимни ижодий ташкил этишнинг назарий асослари: пед. фанл. докт. илм. дараж. олиш учун ёзилган дисс. –Т., 2003. –280
2. Баракаев Р. Истиқлол даври ўқувчилар адабиёти: анъана, ворисийлик ва изланиш // Ўзбек тили ва адабиёти. – Т., 2003. – №3. – Б. 3-14.
3. Галактионова Т.Г. Чтение школьников как социально-педагогический феномен открытого образования (теоретико-методические основы исследования): моногр. – СПб., 2007. – 124 с.
4. Жўраев Н. Кичик мактаб ёшидаги ўқувчиларда ўйин ва ўқиш мотивларини ўрганиш // Педагогик таълим. – Т., 2008. – №4. – Б.13-14